

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-
методичної ради Полтавського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти
ім. М.В. Остроградського
25.05.2020 № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Департаменту освіти і науки
Полтавської облдержадміністрації
31.07.2020 № 221

Навчальна програма
з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку
для дітей з інвалідністю
„Я серед природи”

1 рік навчання
Початковий рівень
(144/180/216 годин)

Автори:

Брижак Людмила Михайлівна, завідувач відділу біології та методичної роботи Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Петренко Вікторія Юріївна, керівник гуртка Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

Рецензенти:

Калініченко І.О., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського;

Березуцька Т.Д., учитель біології вищої категорії, старший учитель КЗ „Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 19 Полтавської міської ради”

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На сьогоднішній день в освітньому процесі закладів позашкільної освіти важливе місце займають діти з інвалідністю. Освітнє середовище позашкільля створює можливості для всебічного розвитку та соціалізації дітей, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок порушень психофізичного розвитку. Соціально-педагогічна роль закладів позашкільної освіти базується на забезпеченні сприятливих умов, що полегшать адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до соціального середовища та набуття ними базових компетентностей.

Метою програми є розвиток екологічної компетентності дітей з особливими освітніми потребами, формування екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; розвитку їх здібностей та обдарувань з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів.

Корекційно-розвиткова мета:

Інтелектуальний розвиток:

- розширення кола знань і уявлень про навколишнє середовище, місце людини у довкіллі, явища природи, рослинний та тваринний світ, природу рідного краю;
- подолання зниження темпів формування довільної уваги, її стійкості, довільної пам'яті;
- розвиток пізнавальної активності;
- розвиток мисленневих процесів (аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, умовиводів, розуміння причинно-наслідкових зв'язків);
- формування продуктивних способів запам'ятовування;
- розвиток довільної уваги (її рівномірного розподілу).

Формування практичних навичок:

- навички роботи щодо вирощування рослин з використанням найпростішого сільськогосподарського інвентарю;
- навички проведення елементарних агротехнічних заходів щодо вирощування рослин (квітково-декоративних та овочевих культур);
- навички догляду за тваринами живого куточку (зоолого-тваринницької бази).

Розвиток мовлення:

- уточнення лексичного значення слова (в т.ч. і природничих термінів згідно програми);
- уміння логічно мислити, розвивати усне мовлення, виховувати пізнавальний інтерес, формувати власну точку зору.
- розвиток виразності мовлення, його темпу, ритму, мелодики;
- корекція дефектів звуковимови.

Осягнення цієї мети забезпечується шляхом *формування ключових компетентностей*, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

здатність спілкуватися рідною мовою;

екологічна компетентність - формування екологічної культури,

засвоєння початкових знань з біології, екології, причинно-наслідкових зв'язків, ознайомлення з видовою різноманітністю рослинного та тваринного світу, розуміння явищ природи;

навчання впродовж життя - розвиток творчих здібностей, спостережливості, уваги, формування досвіду творчої діяльності; потреби саморозвитку, працелюбства, наполегливості, самостійності;

громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, навичок міжособистісної взаємодії, здатності працювати в колективі, адаптація до соціального середовища;

культурна компетентність, яка передбачає рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного сучасного середовища, її вміння орієнтуватися в інформаційному потоці, знання і прийняття національних та загальнонаціональних цінностей, які лежать в основі поведінки особистості.

У процесі роботи над програмою у вихованців формуються такі *компетентності* як уміння висловлювати власну думку, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Навчальна програма початкового рівня реалізується у гуртках еколого-натуралістичного напрямку та спрямована на дітей молодшого шкільного віку з інвалідністю.

Розроблена на основі навчальних програм з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль (рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист Міністерства освіти і науки України від 11.06.2018 № 1/11-6201).

Програмою передбачається один рік навчання: 144 години на рік, /4 години на тиждень; 180 годин на рік/5 годин на тиждень; 216 годин на рік/6 годин на тиждень.

Зміст навчального матеріалу програми знайомить вихованців із представниками флори і фауни рідного краю, умовами існування, які необхідні для живих істот, елементарними поняттями про взаємодію живої та неживої природи, значенням природи в житті людини, вчить дітей орієнтуватися у природному середовищі.

Основні завдання керівника гуртка для здійснення корекційно-виховної роботи:

- допомога дітям із затримкою психічного розвитку оволодіти знаннями про навколишній світ, розвиток спостережливості і досвіду практичного навчання, формування вміння самостійно здобувати знання і користуватися ними;

- пошук завдань, які відповідають віковим особливостям дітей, максимально стимулюють їх освітню активність;

- зміна видів діяльності на занятті з метою відпочинку;

- здійснення індивідуального підходу, індивідуальної допомоги;
- використання завдань з опорою на зразки;
- проведення доступного інструктажу щодо виконання завдань;
- проведення спостереження за діями кожного вихованця;
- звернення уваги на стан різних сторін психічної діяльності вихованця: пам'яті, уваги, мислення, мовлення, темпу роботи, вміння переборювати перешкоди.

У ході реалізації програми разом зі спеціальними тематичними вправами використовуються розминки, загальнорозвиваючі вправи на:

- зміцнення м'язів кисті руки, дрібної моторики пальців рук;
- розвиток орієнтування в просторі;
- розвиток пам'яті;
- розвиток уваги;
- розвиток мислення;
- розвиток мовлення.

Програма побудована на основі загальнодидактичних принципів з урахуванням методичних вимог щодо реалізації освітньої та корекційно-розвиткової мети програми. Пізнавальні заняття різні за дидактичним призначенням, тематикою, змістом дуже важливі для вдосконалення самостійної пізнавальної діяльності вихованців.

Розвиток мислення і розв'язання навчальних завдань є шляхом до різнобічного, повноцінного розвитку, соціалізації дітей з особливими потребами у суспільстві.

Під час практичних робіт вихованці вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, проводити елементарні досліди, отримують навички догляду за рослинами та тваринами.

Виготовляючи гербарії, колекції, виконуючи найпростіші досліди, вихованці вчаться працювати з природним матеріалом, що, у свою чергу, допомагає формувати у них бережливе ставлення до природи.

Враховуючи особливості психофізичного розвитку вихованців, програмою заплановано використання різноманітних форм і методів подачі матеріалу. Пропонується використовувати загадки, вправи, ігри, різноманітні ігрові форми та різні технічні засоби навчання.

Рекомендується проведення виставок малюнків, виробів з природного матеріалу, залучення вихованців до практичної природоохоронної роботи: з сортування вторинної сировини, виготовлення та встановлення контейнерів для збору батарейок, „еко-пакетів”, природоохоронна робота до „Дня довкілля”, зі збереження першоцвітів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПОЧАТКОВИЙ РІВЕНЬ, ОДИН РІК НАВЧАННЯ

№		4 год	5 год	6 год
---	--	-------	-------	-------

з/п	Назва розділу	Теоретичні	Практичні	Разом	Теоретичні	Практичні	Разом	Теоретичні	Практичні	Разом
1.	Вступ. Поняття про світ навколо нас	6	2	8	10	4	14	12	6	18
2	Ознайомлення зі світом природи. Сезонні зміни в природі. Ведення фенологічних спостережень	10	10	20	10	10	20	12	16	28
3	Середовища життя живих організмів	4	2	6	6	6	12	8	8	16
4	Різноманітність рослинного світу своєї місцевості. Рослини навколо нас.	26	20	46	30	24	54	32	36	68
5	Тваринний світ. Безхребетні та Хребетні тварини. Закріплення та узагальнення навчального матеріалу	26	24	50	30	26	56	32	30	62
6	Охорона природи рідного краю	8	4	12	10	10	20	12	6	18
10	Підсумкове заняття	2	-	2	4	-	4	6	-	6
	Разом	82	62	144	100	80	180	114	102	216

I. ВСТУП. ПОНЯТТЯ ПРО СВІТ НАВКОЛО НАС (8/14/18 год.)

Теоретична частина

Людина – частина природи. Значення природи у житті людини. Правила поведінки у природі. Правила безпеки життєдіяльності під час роботи в кабінеті, лабораторії та під час проведення навчальних екскурсій.

Практична частина

Екскурсія до лабораторії зоології та на зоолого-тваринницьку базу.

Екскурсія до лабораторії квітництва та овочівництва, до парку, скверу з метою вивчення різноманітності живої природи.

Збір природного матеріалу для виготовлення поробок та колекцій.

II. ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗІ СВІТОМ ПРИРОДИ (20/20/28 год.)

Теоретична частина

Природа навколо нас. Жива та нежива природа. Сезонні зміни в природі. Ознаки різних пір року. Ознаки приходу осені, зими, весни, літа.

Спостереження за змінами в природі. Фенологічні спостереження.

Практична частина

Складання правил поведінки у природі.

Екскурсія. Вивчення змін у рослин восени.

Практична робота. Нежива природа. Визначення складу ґрунту.

Оформлення та ведення щоденників фенологічних спостережень.

Практична робота. Виготовлення гербарію осіннього листя, колекції насіння.

Практична робота. Різноманітність грибів нашої місцевості. Отруйні та їстівні гриби. Запобігання отруєнь грибами.

Інтелектуально-розважальна гра „Подорож порами року”.

Конкурси малюнків: „Коли приходить осінь”, „Зима прийшла”, „Ой, весна чарівна”, „Здрастуй, тепле літечко”.

III. СЕРЕДОВИЩА ЖИТТЯ ЖИВИХ ОРГАНІЗМІВ (6/12/16 год.)

Теоретична частина

Поняття про середовища життя. Коротка характеристика основних середовищ життя (наземно-повітряного, водного, ґрунту, організму як середовища життя).

Пристосування живих організмів до життя у різних умовах середовища.

Практична частина

Екскурсія в природу з метою вивчення різних середовищ життя.

Практична робота. Пристосування рослин і тварин до життя у наземно-повітряному середовищі.

Практична робота. Пристосування рослин і тварин до життя у воді.

Практична робота. Пристосування рослин і тварин до життя у ґрунті.

Практична робота. Живі організми як середовище життя. Співжиття живих організмів та паразитизм.

IV. РОСЛИНИ НАВКОЛО НАС. РІЗНОМАНІТНІСТЬ РОСЛИННОГО СВІТУ (46/54/68 год.)

Теоретична частина

Флора України. Різноманітність рослинного світу. Гриби, їх різноманітність, значення.

Хвойні рослини. Значення стародавніх хвойних рослин в утворенні вугілля. Хвойні рослини і здоров'я людини.

Квіткові рослини. Різноманітність. Будова квіткових рослин (корінь, стебло, листя, квітка). Листопад, його значення в житті рослин. Плоди та насіння. Способи розповсюдження плодів та насіння у природі.

Сільськогосподарські рослини. Хліб – основа життя. Овочі та фрукти, їх користь. Лікарські рослини. Кімнатні рослини. Рослини – символи України.

Рослинні угруповання: ліси, степи, луки, болота тощо. Типи лісів. Пристосування рослин до життя у різних угрупованнях. Найпоширеніші дерева і кущі місцевої флори. Значення рослин у природі та житті людини.

Практична частина

Практична робота. Збирання насіння дерев та кущів. Виготовлення колекцій та гербаріїв.

Практична робота. Способи розмноження кімнатних рослин. Озеленення навчального кабінету.

Практична робота. Пророщування насіння, догляд за проростками.

Екскурсії в природу (до лісу, парку, скверу) з метою ознайомлення з різноманітністю рослин. Визначення видового складу дерев, кущів та трав'янистих рослин.

Демонстрація дослідів:

- умови, необхідні для життя рослин (світло, повітря, волога, тепло);
- вегетативне розмноження рослин;
- умови, необхідні для проростання насіння.

V. ТВАРИННИЙ СВІТ, ЙОГО РІЗНОМАНІТТЯ (50/56/62 год.)

Теоретична частина

Різноманітність тварин. Способи їх життя, пересування. Найпростіші тварини. Їх роль в житті людини. Безхребетні тварини, їх різноманітність.

Дощовий черв'як, їх роль в утворенні ґрунту. Молюски. Значення у природі.

Прісноводні та морські ракоподібні тварини. Павукоподібні (на прикладі павука – хрестовика). Зовнішній вигляд та спосіб існування.

Комахи, їх різноманітність. Роль комах у житті людини та в природі.

Хребетні тварини (Риби, Земноводні, Плазуни, Птахи, Звірі). Особливості будови та спосіб життя кожної з груп тварин. Найпоширеніші представники фауни Полтавщини. Дикі та свійські тварини.

Птахи нашої місцевості. Птахи парків та садів, їх роль у природі.

Свійські птахи. Водоплавні птахи.

Свійські тварини, їх значення, догляд та утримання.

Узагальнення. Значення тварин у житті людини та в природі.

Практична частина

Демонстрація таблиць, колекцій, вологих препаратів, малюнків, живих об'єктів, опудал, відеофільмів, слайдів.

Спостереження за рибами в акваріумах, за жабами, рептиліями, хом'яками, морськими свинками, декоративними птахами.

Практична робота. Спостереження та догляд за тваринами лабораторії зоології та зоолого-тваринницької бази.

Екскурсії на зоолого-тваринницьку базу, у відділ природи краєзнавчого музею, до зоопарку.

VI. ОХОРОНА ПРИРОДИ РІДНОГО КРАЮ (12/12/18 год.)

Теоретична частина

Визначення поняття „охорона природи”. Історія виникнення природоохоронних заходів. Стан довкілля на Полтавщині.

Поняття про Червону книгу України. Зелена книга. Заповідні території, їх роль щодо охорони природи рідного краю.

Дитячі організації з охорони природи. Історія юннатівського руху. Участь дітей у збереженні природи рідного краю.

Практична частина

Практична робота. Виготовлення годівничок, підгодівля птахів взимку.

Практична робота. Правила сортування побутових відходів (паперу, пластику, відпрацьованих батарейок тощо).

Виготовлення поробок з побутових відходів. Виставка творчих робіт вихованців.

Конкурс малюнків „Допоможи природі”.

VII. ПІДСУМКОВЕ ЗАНЯТТЯ (2/4/6 год.)

Узагальнення навчального матеріалу, вивченого за рік.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Вихованці повинні знати і розуміти:

- значення природи в житті людини;
- зміст понять «жива» та «нежива» природа;
- типи взаємозв'язків, які існують у природі: нежива природа – жива природа; рослини – тварини; жива природа – людина;
- роль рослин та тварин у природі, їх різноманіття;
- сезонні зміни в природі;
- вплив сезонних змін на життєдіяльність рослин, тварин, людини;
- основні середовища життя організмів, їх пристосування до умов середовища;

- рослини і тварини рідного краю;
- зовнішню будову та назви органів квіткової рослини;
- мати уявлення про різноманітність тваринного світу;
- основні шляхи охорони природи, стан довкілля на Полтавщині;
- види рослин і тварин Полтавщини, занесені до Червоної книги

України;

Вихованці повинні вміти і застосовувати:

- поводитись у довкіллі;
- спостерігати за сезонними змінами в природі;
- визначати риси пристосованості живих організмів залежно від середовища існування;
- розпізнавати зображення вивчених тварин, дерев, кущів, листя, квітів, овочів і фруктів, грибів;
- доглядати за тваринами в лабораторії зоології, за рослинами в лабораторії квітництва та овочівництва, на навчально-дослідній земельній ділянці;
- збирати природний матеріал та формувати колекції, гербарії;
- брати участь у природоохоронних заходах.

Вихованці мають набути досвіду:

- поведінки у довкіллі;
- спостережень за сезонними змінами у природі;
- догляду за деякими тваринами лабораторії зоології;
- збору природного матеріалу.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ

- ✓ Активізація пізнавального інтересу до природознавства.
- ✓ Здобуття знань про рослинний та тваринний світ рідного краю.
- ✓ Формування навичок дотримання правил безпеки життєдіяльності під час виконання практичних робіт.
- ✓ Розвиток умінь виконувати практичні завдання за словесною інструкцією керівника гуртка.
- ✓ Збагачення словникового запасу вихованців новими словами, термінами, поняттями.
- ✓ Формування особистісних якостей: наполегливості та цілеспрямованості, колективної взаємодії.
- ✓ Розвиток уміння самостійного мислення.
- ✓ Вміння контролювати свою діяльність.
- ✓ Сформованість навичок догляду за рослинами і тваринами.
- ✓ Виховання дбайливого ставлення до тварин.
- ✓ Покращення уваги, точності, охайності на основі виконання практичних дій.
- ✓ Розвиток спостережливості у процесі догляду за тваринами та рослинами.
- ✓ Покращення дрібної моторики на основі виконання робіт з виготовлення гербаріїв та колекцій, поробок з природного матеріалу.

- ✓ Формування позитивних емоцій при виконанні певних видів робіт.
- ✓ Уміння аналізувати, робити висновки.
- ✓ Покращення рухової активності під час виконання трудових операцій.
- ✓ Розуміння вихованцем свого місця, значення та ролі в колективі, соціумі.

Вихованці повинні засвоїти такі терміни (поняття):

- Організм
- Природа
- Пристосування живих організмів до змін пір року, середовища існування, розмноження
- Пристосування тварин до здобування корму
- Розвиток: повний, неповний
- Рослинність
- Середовище існування
- Умови життя
- Червона книга України

ЛІТЕРАТУРА

1. Анашкина Е.И. /300 вопросов и ответов о домашних животных – Ярославль:/ Анашкина Е.И., Академия развития, 1997. – 208 с.
2. Байбара Т.М./Природознавство: Проб. підручн. для 2 кл. триріч, і 3 кл. чотириріч, початк. шк. / Т.М. Байбара, Н.С. Коваль – К.: Веселка, 1996. – 159 с.
3. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. / Тетяна Миколаївна. Байбара. – К. : Веселка, 2008. – 334 с.
4. Волошин О.М. / Скарбничка цікавинок з природознавства / О.М. Волошин – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. – 231 с.
5. Волошин О.М. / Цікаві завдання з природознавства 3(2) кл./О.М. Волошин – Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. – 48 с.
6. Ілляшенко Т.Д. Чому їм важко вчитися? Діагностика і корекція труднощів у навчанні молодших школярів. - К.:Початкова школа, 2003.
7. Климчук В.В. / В гармонії з природою: Збірник еколого-натуралістичних заходів, свят / за ред. Климчука В. В. – 1999 – 160 с.
8. Лисенко П.В. / Екологічне виховання дошкільників / П.В. Лисенко. – К.: Освіта 1993. – 160 с.
9. Даніелс Р./ У класі - діти з особливими потребами / Р. Даніелс, К. Стаффорд // Шкільний світ. – 2008. – №3. – С. 18-19.
10. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х. : Ос-нова, 2009. – 176 с. 4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х. : Ос-нова, 2009. – 176 с.
11. Заєркова Н.В. / Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К., 2016. – 68

12. Корніцова С. /Запровадження інклюзивної освіти в ЗНЗ/ С. Корніцова // Управління школою. - №1/3. - С. 73-92.
13. Листопад О.Г. / Нетрадиционные методы в экологическом воспитании и образовании / О.Г. Листопад, В.Е. Борейко // Серия «Природоохранная пропаганда». – 1996. Вып. 4. – 65 с.
14. Ольга Небільська, Всеукраїнська газета для вчителів початкових класів «Початкова освіта» № 14 (734), липень 2014 Ольга Небільська, Всеукраїнська газета для вчителів початкових класів «Початкова освіта» № 14 (734), липень 2014
15. Открытие леса / [Сост. Милада Покорна Отто Макиш]. – К. : Нац. экоцентр Украины, 1997. – 90 с.
16. Похила Л. С./ Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Рослини / Л.С. Похила, Г.Ф. Яцук, Б.Б. Гдаль. – Тернопіль: Мандрівець, 1998. – 72 с.
17. Похила Л.С. / Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Тварини / Л.С. Похила, Г. Ф. Яцук, Б.Б. Гдаль. – Тернопіль: Мандрівець, 1998. – 80 с.
18. Тарабарина Т.И. / И учена, и игра. Природоведение : Популярное пособие для родителей и педагогов / Т.И. Тарабарина, Е.И. Соколова. – Ярославль: Академия развития, 1998. – 240 с.
19. Ю.Р. Шеляг-Сосонко / Червона книга України. Рослинний світ / Редкол. Ю.Р. Шеляг-Сосонко (відп. ред.) та ін. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана 1996. – 608 с.
20. М.М. Щербак / Червона книга України. Тваринний світ / Редкол. М.М. Щербак (відп. ред.) та ін. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана 1994. – 464 с.
21. Яришева П.Ф. / Основи природознавства. Природа України /П.Ф. Яришева.— К.: Вища школа 1995. – 335 с.